

Прилози

НЕКОЛИКО МЛЕТАЧКИХ ДОКУМЕНАТА ИЗ ДРЖАВНОГ АРХИВА У ХЕРЦЕГНОВОМЕ ИЗ XVII И XVIII ВИЈЕКА

I

Мало времена након ослобођења Херцеговога од Турака генерални провидур Јероним Корнер одлуком од 2 новембра 1687 именује Ивана Григоријева Буровића родом из Пераста „надзорником и управником Херцеговског територија“ (*soprintendente e governatore del territorio di Castelnuovo*). Задаћа му је била да досељенике, нарочито из Херцеговине, који су напуштали своја огњишта и у великом броју предизали у новоосвојене млетачке крајеве, по одобрењу локалне млетачке власти, а по својој увиђавности, настањује по разним селима и да свакоме од њих додијели за прво вријеме по комад бившег турског земљишта, да би га обрађивао и тиме издржавао себе и своју породицу. Даље, Буровић је био дужан да ове дошљаке упућује у пољопривреду и трговини, а нарочито да их привикава реду и стези, како би се ови ускоци, који су до тада живјели у турском ропству и слабо марили за турске прописе, одали мирном и радном животу, како и доликује поданицима једне културне државе. Ради одбране земље Буровићу је било наређено да од сваких педесет људи способних за оружје састави чету, а свака чета је морала добити свој барјак и харамбашу који ће је предводити. Буровић је за ову своју службу добивао мјесечну плату од двадесет дуката и уживао стан у бившој кући диздара Махмута Башића у Херцеговине, која му је нешто касније уступљена у власништво, а уз то је постао власником и више комада најбољег земљишта скоро у сваком мјесту Херцеговског територија, а што се још и данас већином назива „Буровина“ Овим је Република наградила Буровића за његове велике заслуге при опсиједању Херцеговога од савезника и што му је нарочитом вјештином и спретношћу успјело да подмити Арбанасе да напусте своје положаје с којих су се јуначки опирали савезницима, те их је, по капитулацији, дао превести у Арбанију на својој властитој лађи.¹ Кад је Алесандро Молин дошао на положај генералног провидура у Задру не само да је потврдио све оно чиме је његов претходник Корнер (Corner,

П. Д. Шеровић, Борбе с Турцима око Херцеговога до његова коначног ослобођења г. 1687, Годишњак Поморског музеја у Котору, IV стр. 17, 22.

Сорпаго) одликовао и наградио Буровића, већ је под његову управу подложио и новоослобођене крајеве, како се то види из наочне терминације која у преводу гласи:

„Ми Алесандро Молин за преведру Млетачку Републику генерални провидур за Далмацију и Арбанију.

Пошто је славне успомене преузвишени наш предшасник генерални провидур Корнер упознао најбољу способност и велику оштроумност капетана Ивана Буровића, који је при освојењу Херцегновога дао доказе ванредне храбрости на оружју и разборитости у руковању при предаји оног важног утврђеног мјеста, хтио је такође и да награди његове заслуге и да га постави свему оном народу у варошима, селима и цијелој крајини као добра управника именовавши га својом терминацијом од 7 новембра 1687 гувернером цијелог оног подручја. Пошто смо ми стигли у провинцију имали смо сигурних и недвобених доказа његове способности, а тако и дисциплине и такта који је показао према ономе многим народу, који је више од седам хиљада душа на броју наставао оне крајеве, придобивши их својом умјешношћу више од двије хиљаде на покорност Принципу (дужду — П. Д. Ш.) као и (доказа) његове храбрости, гдје се прославио у многим познатим окршајима не само при освајању толико кула у Требињу, него и при његовој (Требиња — П. Д. Ш.) предаји успркос толико јакој турској војсци и самом паши херцеговачком оставивши га (Требиње — П. Д. Ш.) плијеном пожара, који је видио прије него је изашао из оног краја, који је коначно опустошен од толико упада које је он срећно предводио у извршењу наших наређења. На посљетку је запалио села Волујац и Гомиљане са свим кућама и двјема кулама, које су под непријатељем задавале великих неприлика толико важној станици у царинама, заслуживши за тако успјешно настављен рад, да му се увећају почаст и да му се икаже достојна захвалност и признање за дјела почињена и под овом управом. Влашћу нашег службеног положаја додајемо његовој јурисдикцији сопрантендента херцегновског сва погранична мјеста и сва изложена мјеста, гдје су страже, тако да га сав тај народ има да призна таковим и да му се покорава у свим државним потребама и сувише да може проширити своју власт да заповиједа у рату са свим народом, који се у задње доба предао и њиховим капетанима, харамбашама и часницима и да има све оне повластице које уживају и други сопрантенденти. Служиће пак и у новом положају са истом платом, коју и сада прима, али потакнут таквим насловом и тако значајним одликовањем, одаће се још важнијој служби и стичући и даље заслуге моћи ће очекивати од државне дарежљивости плату и награду према својим дјелима.

Задар, 21 децембра 1691

Алесандро Молин, генерални провидур
Гаспаро Марини, секретар“

II

Вујиновића, или како су се касније обично називали Војновићи, доселили су се у Херцеговину г. 1692 из Херцеговине и довели собом око 100 херцеговачких породица, да се спасу од турског терора. Ово је била од старине позната кућа, која би по њиховој старој домаћој традицији потицала од порода Војина Ужичког. У ратовима Млечића с Турцима крајем XVII в. одликовали су се браћа Јован, Војин и Милош, који је добио чин млетачког „колунела“.² У Државном архиву у Херцеговине налази се терминација генералног провидура Данијела Долфина која у преводу гласи:

„Ми Даниел Долфин, кавалијер, за преведру Млетачку Републику генерални провидур у Далмацији и Арбанији.

Пошто се кнез Милош Вујиновић из области Попова након дугог припремања пријавио на покорност Његове Преведрости (тј. млетачког дужда — П. Д. Ш.) са својим братом Савом Вујиновићем и са десет особа пратње напустивши своја добра која је посједовао у великом броју под Турцима и кнежину коју је имао у оној области и обећавајући да ће својим настојањем привући и другог брата са шездесет породица, осим оних четрдесет који живе у кнежини Бовани које су његовом заслугом принуђене на плаћање данка, намјеравајући даље да се прогласи кнезом земаља у Грбцима, чиме би се проширила наша територијална надлежност и осигурало и заузело тридесет миља земљишта, то смо ради тих заслуга склони да услишамо његове најпонизније молбе скупа са молбама његовог велезаслужног брата. Нашом генералском власти дозначујемо реченоме кнезу Милошу двадесет дуката и двије мјере двопека на мјесец, а прије споменутом Сави, његовом сроднику, исто тако заслужном, десет дуката и једну мјеру двопека мјесечно, да би се тиме могли обојица прехранити скупа са њиховим породицама и упознати у овој прехранбеној акцији дјело државне дарежљивости, те да би и свог брата расположили на исте кораке и да би потакли овим примјером дарежљивости и друге отоманске поданике да би напустили онај крај и дошли под крило ове преведре Републике, а мораће, уосталом, да Принципу остане очуван (неокрњен) данак народа из Бована и свако друго право које му (дужду — П. Д. Ш.) припада. Новац ће им се морати исплаћивати из овдјешње генералне благајне, а ова наредба ће се регистровати гдје треба и од онога коме то спада у дужност. У вјеру чега итд.

Сплит, 1 новембра 1692

Даниел Долфин, кавалијер, генерални провидур
Доменико Албергини, ген. концелиста“

С. Накићеновић, Бока, антропогеографска студија СРЗ, САН, 9, Београд 1913, стр. 435, 436.

III

За неколико година након ослобођења Херцегновог млетачке власти нијесу биле сигурне да им неће бити повријеђене границе новоослобођених крајева и стога су обраћале нарочиту пажњу да им границе буду што боље чуване. Нијесу више пута имале повјерења ни у своје војнике, који су често дезертирали изморени ратним напорима прошлих година, па су надзор над границама повјеравали нашим људима, који су имали нарочитог интереса да се очувају границе, да не би Турци поново провалили у изгубљене земље и тако се осветили нашем народу, који је пребјегао од њихова терора на млетачко земљиште. Таква једна наредба у преводу гласи:

„Ми Бортоло Моро за преведру Млетачку Републику ванредни провидур Котора и Арбаније са сопрантенденцом (врховним надзором — П. Д. Ш.) над Херцегновијем

Да не би остала без страже изложена мјеста овог територија (херцегновског — П. Д. Ш.) и оног рисанског на дијелу границе према Италији повјереног поморским четама (олтремарини) које сада врше ту дужност, примили смо наредбу преузвишенога Алвиза Моћениго трећег, генералног провидура, његовим штованим писмима од 30 септембра и 7 текућег да образујемо три чете под називом „пандури“ да би могли чим прије приступити вршењу тако неопходне службе. Пошто је капетан Ђуро Огурлић сакупио једну од речених чета пандура којом би он заповиједао у својству капетана ми обзиром на његову способност, коју је показао у току прошлог рата на челу једне друге чете пандура и обзиром на његово веома успјешно вршење службе, одлучили смо влашћу даном нам у споменутих писмима преузвишеног господина генералног провидура, да га поново изаберемо капетаном са тачно одређеном дужношћу: да чува границе како му буде наређено и да притекне у помоћ на свако друго мјесто овог подручја, гдје би то захтијевала потреба, али треба да буде његова нарочита брига да будно пази да се не догађају бјегства војника из гарнизона градске посаде под пријетњом казне, а ако би се то догодило са стране војника повјерених његовом надзору, да буде он дужан да зато одговара и да из својих сретстава накнади штету, коју би претрпјели њихови официри (часници). Он ће имати мјесечну плату од десет дуката, заставник лира 36, а сви остали на разлог по двије четвртине од новца у промету с обичном мјером двопека, а то у оном облику, како се то обичавало и у прошлости. Мораће, дакле, као такав бити признат и поштован, а у случајевима јавне службе мораће га слушати они којима је то дужност. Ову наредбу треба регистровати ради њезиног извршења.

Херцегнови, 23 октобра 1701

Бортоло Моро, ванредни провидур

Ђовани Антонио Саламон, секретар.

IV

Следећи докуменат се односи на ухођење покрета војске босанског везира од кога су се Млечићи много бојали. Они су се и овај пут као, уосталом, и више пута, користили познавањем прилика и спретношћу наших истакнутијих људи, који су били велики противници Турака. Тако су они и овдје искористили спретност и сналажљивост Теодора Пламенца из познате црмничке породице, те му, пошто је успјешно извршио свој задатак, издали свједочанство које у преводу гласи:

„Ми Зан Антонио Мору за преведру Млетачку Републику ванредни провидур Котора и Арбаније са врховним надзором над Херцегновијем и Будвом

Пошто је ово надлештво дознало да босански везир сакупља војску, а пошто се не зна камо ће иста бити упућена, одлучисмо да се послужимо способношћу и тачношћу као и искуством господина Теодора Пламенца из врло заслужне породице из Црмничке Крајине, па смо му дали упутства да пође у Травник, главни град Босне, да би с опробаним својим искуством дознао за намјере истога везира. Вративши се на ове стране с опасношћу по свој живот и давши извјештај о ономе колико му је било стављено у дужност, остали смо потпуно задовољни са споменутим господином Теодором Пламенцем који заслужује да му и писмено потврдимо наше задовољство, па му издајемо ово наше свједочанство да би му могло послужити као препорука код државне добротворности (дарежљивости).

Котор, 3 јула 1754

Зан Антонио Мору

Андреа Фонтана, секретар“

V

Конте Јован Војновић, на којег се односи доње писмо, потмак је Војновића који се помињу у документу под I и био је врло угледна особа. Био је, како ће се видјети из доље наведеног писма, руски генерални конзуо у Грчком Архипелагу, а у своје доба је под командом Орлова крстарио по Средоземном Мору. Умро је као контраадмирал на Каспијском Мору.³ Иако су стари Војновићи, који су пребјегли из Херцеговине на млетачко земљиште, били у милости код Млечића, њихови потомци, који су били у руској служби, били су Млечићима много подозриви. То се види и из овог писма, које је упутио ванредни провидур Данијел Барбаро херцегновском провидуру Ђанбатисти Корнеру, а које у преводу гласи:

„Достојне сваке похвале и мудре у смислу државне политике биле су наредбе врло заслужне ревности Вашег пресвијетлог

³ Т. К. Поповић, Херцеговини — историске биљешке, Дубровник, 1924, стр. 153.

Господства које сте прописали и мени саопштили Вашим писмом од 4 текућег у погледу особе мени добро познатог конта Јована Војновића, одликованог насловом руског потпуковника и генералног конзула у Архипелагу, који је укрцан са својом пратњом на тартани капетана Франћеска ди Папа Теокани из Идре (?) и долази из Трста.

Док Вам изражавам своје потпуно задовољство препоручујем Вам да и даље наставите употребом Ваше опрезности, да би иста била потпуно успјешна и усрдно Вам љубим руке.

Котор, 6 септембар 1782

Даниел Барбаро, ванредни провидур⁴

Петар Д. Шеровић

ЈЕДАН ДОКУМЕНАТ О ЦРНОГОРСКО-ТУРСКОМ РАТУ 1756 Г.

Још 1901 године Карло Малагола објавио је један рад о турском походу на Црну Гору 1756 године.¹ У том раду Малагола је у цјелини објавио један докуменат на италијанском језику. То је један опширан извјештај о турско-црногорском рату 1756 године, који је сачуван само у италијанском преводу. На документу стоји да је писан у Црној Гори 28 јануара и да је примљен у Риједи 28 фебруара исте године.

Јован Томић у својој студији „Турски поход на Црну Гору 1756 године“, рађеној на основу савремене изворне грађе из Државног архива у Венецији, узгредно је набацио неколике тврдње о документу, напомињући да ће касније подробније говорити о овом извјештају, који је окарактерисао као претечу „првим списима из XIX столећа који стварају заблуду у историографији Црне Горе о турском походу 1756 год. Он није писан на Цетињу него на Сењској Риједи, где се у оно доба бавио митрополит Василије Петровић“.² Дакле, Томић мало увијено али сасвим одлучно тврди да је докуменат писао Василије Петровић са одређеним циљем. По Томићу докуменат као историски извор „долази у групу извјештаја митрополита Василија Петровића и његове Историје о Црној Гори, где је свакоме појединачноме факту, и тачноме и измишљеноме, дато обележје којим ће се постићи једна у напред постављена и срачуната сврха“.³ Као што се види из наведених ставова, Томић јасно и недвосмислено тврди да је извјештај о турско-црногорском рату 1756 писао владика Василије Петровић са

¹ Carlo Malagola, *La guerra fra la Turchia ed il Montenegro nel 1756*, Bologna 1901, стр. 27—34.

² Глас, с. 322 у нап. 156.